

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM
AJALUGU
2012
Hindamisjuhend

- Eksamitööd hinnatakse ainult täispunktides.
- Avatud küsimuste puhul on õigeid vastuseid mitu. Hindamisjuhendis on selliste ülesannete puhul toodud vastuste näited, mida pakuvad kinnitatud õpikud. Iga sisult õige vastus tuleb lugeda õigeks.
- Arutluse hindamiskriteeriumid on esitatud osaoskuste kaupa ning need tuleb kanda eksamitöö lk 2 olevasse tabelisse.

Hindeskaala:

68–75 punkti (90–100 %) hinne 5
53–67 punkti (70–89 %) hinne 4
34–52 punkti (45–69 %) hinne 3
15–33 punkti (20–44 %) hinne 2
0–14 punkti (0–19 %) hinne 1

I OSA. ARUTLUS. 15 P

Arutlust hinnatakse 15 punktiga. Õpilane peab valima pakutud teemadest ühe. Kui ta on kirjutanud mitmel teemal, siis hinnatakse neist ühte. Abistavate küsimuste kasutamine arutluse kirjutamisel ei ole kohustuslik. Hinnatakse ainult teemakohast arutlust.

Töö struktuur (2 punkti)

0 – töö ei ole struktureeritud, esitatud on ainult teemaarendus;
1 – töö on struktureeritud, kuid ülesehitus ei ole loogiline: puudub sissejuhatus või kokkuvõte;
2 – töö ülesehitus on tervik (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

Teema avamine ja analüüs (4 punkti)

0 – töö ei ole teemakohane, tekstis esitatu on seostamata või on alla nõutava pikkuse;
1 – töö vastab teemale, kuid on lihtsakoeline jutustus;
2 – teema on avatud pealiskaudselt ja ühekülselt, põhineb valdavalt näidetel;
3 – teema on avatud piisavalt, töö on kirjeldav-jutustav;
4 – teema on avatud põhjalikult, analüüs põhineb võrdlusel, põhjus-tagajärg seostel.

Ajastu tundmine, orienteerumine ajas (2 punkti)

0 – õpilane asetab sündmused valesse ajajärku;
1 – õpilane orienteerub ajastus, ajab segamini sündmuste toimumise järjekorra või toob sisse mõned käsitletavas ajas mitte toimunud sündmused;
2 – õpilane orienteerub ajas adekvaatselt.

Faktid (3 punkti)

0 – töös on jämedad factivead, näiteid/fakte pole esitatud;
1 – faktid pole teemaga seotud, töös on mõned kergemad factivead;
2 – esitatud on üksikud teemaga seostatud faktid;
3 – fakte on esitatud piisavalt.

Järeldused ja hinnangud (2 punkti)

0 – järeldused ja hinnangud puuduvad, ei ole teema- või asjakohased;
1 – kirjutajal on oma seisukoht, kuid seda ei ole põhjendatud;
2 – kirjutajal on oma seisukoht, mis on argumentide ja näidetega põhjendatud.

Õigekiri ja stiil (2 punkti)

0 – teksti sõnastus ja õigekiri on puudulik, esinevad tõsised kirjavead;

1 – esineb üksikuid sõnastus- ja õigekirjavigu;

2 – teksti sõnastus ja õigekiri on korrektsed.

II osa. Küsimused (60 punkti)

I. Maailm kahe maailmasõja vahel (15 punkti)

1. Ülemaailmne majanduskriis oli üks demokraatia kriisi põhjusi. Leia tekstist veel kaks demokraatia kriisi põhjust. (2 punkti)

Põhjused:

1) konfliktid erinevate rahvusrühmade vahel

2) erinevate ühiskondlike klasside rahulolematuse valitseva korraga

2. Töö atlasega: lk 82, kaart 91. Mis riikides jäi pärast ülemaailmset majanduskriisi (1929–1933) alles demokraatia ning mis riikides kehtestati diktatuur? Leia kummagi kohta kaks näidet. (4 punkti)

Demokraatia:

Prantsusmaa; Suurbritannia; Tšehhoslovakkia; Iirimaa; Holland; Belgia; Šveits; Taani; Norra; Rootsi; Soome. Island oli sel ajal personaalunioonis Taaniga, sisult iseseisev riik, seega võib õigeks vastuseks lugeda.

Diktatuur:

Õigeks tuleks lugeda ainult nende diktatuuririikide nimetamised, mis loobusid demokraatiast pärast majanduskriisi aastatel 1933–1939. Need on saksamaa (1933), Eesti (1934), Läti (1934), Kreeka (1934), Bulgaaria (1934), Austria (1934). Seega ei sobi lisaks Nõukogude Venemaale / NSVL (1917) ja Ungarile (1919) ka Itaalia, Leedu, Poola, Rumeenia, Jugoslaavia jt (kaardil on aastaarvud olemas).

3. Iseloomusta demokraatiat ja diktatuuri näite või iseloomuliku tunnuse kaudu. (6 punkti)

Demokraatia	Ühiskonnaelu valdkond	Diktatuur
mitmeparteisüsteem; võimude lahususe põhimõte; kodanikuvabadused ja inimõigused; rahva osalus ühiskonnaelu küsimuste otsustamisel; vabad valimised jne.	Sisepoliitika	puudus mitmeparteisüsteem (üks partei); puudus võimude lahususe põhimõte; juhikultus; üks ideoloogia; kodanikuvabaduste ja inimõiguste piiramine; hirmuõhkkond; vaenlaste otsimine; sala- ja julgeolekuteenistuste suur mõju jne.
turumajandus jne.	Majandus	plaanimajandus; sõjatööstuse eelisarendamine jne.
mõttevabadus; tsensuuri puudumine jne.	Kultuur	laialdane propaganda kasutamine; juhi ülistamine jne

4. Poliitilised liikumised (3 punkti)

- 4.1. Missugused sõdade vahel levinud liikumised olid demokraatlikud, missugused mittedemokraatlikud? Paiguta liikumise ees olev number tabeli õigesse lahtrisse. (2 punkti) (5–6 õiget 2 punkti; 3–4 õiget 1 punkt)

Demokraatlikud	Mittedemokraatlikud
3; 4; 6	1; 2; 5

4.2. Vali üks liikumine ja põhjenda, mille alusel sa otsustasid, et see on demokraatlik või mittedemokraatlik. (1 punkt)

Liikumine: **liikumise valiku eest punkti ei anta.**

Põhjendus: **põhjendus peab vastama valitud liikumisele, nt nimetatakse demokraatlikule või mittedemokraatlikule liikumisele iseloomulikke jooni.**

II. Eesti Vabariik ja Eesti NSV (22 punkti)

1. Kultuurielu Eesti Vabariigis (1918–1940) (4 punkti)

Vali loetelust neli kultuurielu valdkonda ja too iga valitud valdkonna kohta üks näide.

Nimetatud näited võivad olla isikute saavutused, üritused, organisatsioonid vms.

2. Eesti Vabariigi (1918–1940) välispoliitika (4 punkti)

2.1. Too üks näide Eesti suhete kohta naaberriikidega (Läti, Leedu, Soome). (1 punkt)

Näide: **kuulumine Balti Liitu; Eesti-Läti kaitseliiduleping.**

2.2. Too üks näide Eesti osalemise kohta Euroopa poliitikas. (1 punkt)

Näide: **kuulumine Rahvasteliitu.**

2.3. Põhjenda kahe argumendiga, miks oli Tartu rahu Eesti jaoks tähtis. (2 punkti)

Vajalik on kahe mõtte esitamine.

1) lõpetas sõja;

2) Venemaa tunnustas Eesti Vabariiki;

3) tagas Eestile soodsa idapiiri;

4) lahendas majanduslikke probleeme (15 mln kuldrubla).

3. Teksti ja skeemi analüüs. Vasta allikateksti ja oma teadmiste põhjal. (4 punkti)

3.1. Mis seadusega on tegemist? (1 punkt)

Maaseadus.

3.2. Kuidas lubas riik aidata kehvemaid talupoegi? Too üks näide. (1 punkt)

Piisab ühest näitest: riigi abi ehituste näol, inventari muretsemisel; maaparanduse jaoks antud pikaajaline kustutatav laen.

3.3. Mis talusid oli 1920. aastate lõpus kõige enam? (1 punkt)

Keskmiktalud (10-30 ha) 44%.

3.4. Mis oli seaduse tähtsus? (1 punkt)

Riigistati mõisnike maavaldused; rajati asundustalud (35 000); suurmaapidamine asendus väikemaapidamisega; kadusid vastuolud maaomanike ja maatöölise vahel; talurahvas toetas Eesti omariiklust jne.

4. Eesti NSV (6 punkti)

4.1. Mis aastal pärast Teist maailmasõda toimus Eestis suurküüditamine? Mis oli küüditamine? (2 punkti)

Aasta: **1949 (kuupäev ei ole nõutav).**

Küüditamine: **inimeste vägivaldne ümberasustamine riigi mõnda teise piirkonda.**

4.2. Tutvu joonisega. Vasta joonise ja oma teadmiste alusel küsimustele. (4 punkti)

1) Millal (nimeta kuu ja aasta) kasvas hüppeliselt kolhoosidesse astumine? Põhjenda, miks. (2 punkti)

Aeg: **aprillis (või pärast 20. märtsi) 1949. aastal.**

Põhjendus: **hirm uue küüditamise ees vms.**

2) Seleta mõistet kolhoos. (1 punkt)

Põllumajandusettevõtte, milles on tootmisvahendid kolhoosi liikmete ühisomand.

3) Nimeta üks nõukogudeaegse majanduspoliitika tagajärg Eesti ühiskonnale. (1 punkt)

Näide: Põlevkivi-, masina- ja kergetööstuse eelisarendamine, mitmete tehaste ja ettevõtete allutamine Moskvast asuvatele ametkondadele, laialdane ehitustegevus, puuvilla kombinaatide rekonstrueerimine ja nende toodangu suunamine üleliidulisele turule, tööstuse ekstensiivne areng, ökoloogilise olukorra halvenemine.

Maa sundvõõrandamine ehk riigistamine, riiklike põllumajandusettevõtete loomine (sovhoosid, MTJ), kolhooside loomine, küüditamine.

Demograafilised ja sotsiaalsed tagajärjed: Võõrtöölise sissevool; Sisseränne kahandas eestlaste osatähtsust elanikkonnas; Tööstuse eelisarendamise tulemusel kasvasid linnad (linnastumine); Linnaelanike arvu kasv; Ulatuslik migratsioon tõstatas keeleprobleemi jne.

5. Eesti 20. sajandil (5 punkti)

5.1. Mis ajavahemikku paigutuvad järgmised sündmused või nähtused? Tähista vastus ristiga (X). (3 punkti) (7–8 õiget 3 punkti; 5–6 õiget 2 punkti; 3–4 õiget 1 punkt)

	Eesti 1918–1940	Eesti 1944–1985	Eesti 1986–1992
Kolhooside massilise moodustamise algus		x	
Pätsi ja Laidoneri riigipööre	x		
Rahvarinde tegevus			x
Metsavendade tegutsemine		x	
Balti kett			x
Eesti Vabariigi taastamine			x
Vabadussõjalaste liikumine	x		
Baasidelepingu sõlmimine	x		

5.2. Vali ülesandest 5.1 üks sündmus ja selgita selle tähtsust Eesti ajaloos. (1 punkt)

Sündmus: *sündmuse nimetamise eest punkti ei anta.*

Tähtsus: *punkti saab sisult õige selgituse eest.*

III. Maailm pärast Teist maailmasõda (23 punkti)

1. Kommunistlikud riigid (2 punkti)

Vasta atlase (lk 86, kaart 98) ja oma teadmiste põhjal. Millised loetletud maadest kuulusid sotsialismimaade hulka, millised olid NSV Liidu liiduvabariigid? Tee rist õigesse lahtrisse. (6–7 õiget 2 punkti; 4–5 õiget 1 punkt)

Sotsialismimaa		NSV Liidu liiduvabariik
x	Poola	
x	Tšehhoslovakkia	
x	Ungari	
	Leedu	x
	Läti	x
x	Bulgaaria	
	Eesti	x

2. Iseloomusta sotsialistliku riigi poliitilist ja majandussüsteemi. (4 punkti)

Poliitilise süsteemi iseloomulikud jooned:

Vajalik on kahe elemendi nimetamine: poliitiline elu oli allutatud kommunistliku partei kontrollile, partei liidril, keda nimetati pea- või esimeseks sekretüriks, oli tähtis roll; kommunistlik partei kontrollis kogu ühiskonna poliitilist- ja vaimuelu; partei eriliseks toeks olid julgeolekuorganid; rahvas kaasati poliitilisse ellu vormiliselt valimiste kaudu, kuid hääletada sai vaid valitseva partei poolt ühe heakskiidetud kandidaadi poolt jne.

Majandussüsteemi iseloomulikud jooned:

Vajalik on kahe elemendi nimetamine: valdav osa majandusest oli riigistatud; põllumajandus oli kollektiviseeritud; plaanimajandus; pearõhk rasketööstuse (sh sõjatööstuse) arendamisel; tarbekaupade tootmine oli teisejärguline jne.

3. Dissidentlus (2 punkti)

3.1. Seleta mõistet *dissidentlus*. (1 punkt)

Teisitõmõtlemine, tekkis Nõukogude ühiskonnas vastuseks tagurluse pealetungile, dissidendid astusid välja ühiskonnaelu järkjärgulise karmistamise vastu.

3.2. Too üks näide, kuidas võitlesid dissidendid kommunistliku korra vastu. (1 punkt)

Omaalgatuslike väljaannete koostamine ja levitamine; Nõukogude võimu tegevust paljastavate artiklite avaldamine Läänes; inimõiguste rikkumistest teatamine läänemaailma jne.

4. Poliitikud: Mihhail Gorbatšov, Boriss Jeltsin, Lennart Meri, Arnold Rüütel, Vaino Väljas (2 punkti)

4.1. Vali loetelust isik, kes on sinu arvates kõige enam mõjutanud Eesti ajalugu. Põhjenda oma arvamust. (1 punkt)

Valitud isik: **valiku eest punkti ei anta.**

Põhjendus: **põhjendus vastavalt isikule, peab olema sisult õige.**

4.2. Vali loetelust isik, kes on sinu arvates kõige enam mõjutanud maailma ajalugu. Põhjenda oma arvamust. (1 punkt)

Valitud isik: **valiku eest punkti ei anta.**

Põhjendus: **põhjendus vastavalt isikule, peab olema sisult õige.**

5. Perestroika. (4 punkti)

5.1. Too näide muutuste kohta perestroika ajal järgmistes valdkondades. (3 punkti)

Sisepoliitika: **avalikustamine; kommunistliku parteitähtsuse vähenemine; presidentaalne valitsemissüsteem; uued poliitilised liikumised jne.**

Majanduspoliitika: **ettevõtete suurem iseseisvus; erasektori arendamine; majanduskriis; elatustaseme langus jne.**

Välispoliitika: **suhete parandamine lääneriikidega; vägede väljatoomine Afganistanist; mittesekumine Ida-Euroopa riikide sündmustesse; VLO tegevuse lõpetamine jne.**

5.2. Selgita näite varal, kuidas mõjutas perestroika Eesti iseseisvuse taastamist. (1 punkt)

Ühiskondlik-poliitiliste liikumiste teke; Rahvarinde tegevus; laulev revolutsioon; suveräänsusdeklaratsioon; kodanike komiteede liikumine; IME majandusprogramm jne.

6. Eesti iseseisvuse taastamine (9 punkti)

6.1. Eesti iseseisvust taastades ehitati üles põhiseaduslik kord ning Eesti ühines rahvusvaheliste organisatsioonidega. Vali kummastki valdkonnast näide ja selgita valitud näite tähtsust iseseisvuse taastamises. (4 punkti)

Põhiseadusliku korra taastamine

Näide: **uue põhiseaduse vastuvõtmine.**

Tähtsus: **nt ehitati üles põhiseaduslik riigikord.**

Eesti ühinemine rahvusvaheliste organisatsioonidega

Näide: **vastuvõtmine ÜRO-sse.**

Tähtsus: **nt võimalus osaleda maailmapoliitikas.**

6.2. Miks oli võõrvägede lahkumine Eesti jaoks tähtis? (1 punkt)

Võõrväed ohustavad riigi iseseisvust jne.

6.3. Aastal 1992 mindi üle turumajandusele ning viidi ellu mitu majandust ümberkorraldavat reformi. Mis oli nende reformide sisu ja kuidas mõjusid need majandusele? (4 punkti)

Rahareform

Milles seisnes: **toimus üleminek rublalt kroonile.**

Mõju majandusele: *eralduti Venemaa majandustsoonist ja majandus muutus Eesti-keskseks ehk Eesti huve arvestavaks.*

Omandireform

Milles seisnes: *ettevõtted läksid erakätesse; kolhoosid likvideeriti, hakati taastama talusid.*

Mõju majandusele: *suurenes väikeettevõtluse osakaal, välisinvesteeringud; raskused, sest inimesed olid huvitatud maa tagasi saamisest, kuid mitte selle harimisest.*